

iUSTUS

Om samtycke vad angår brotten mot person

Marie Kagrell

OM SAMTYCKE
vad angår brotten mot person

MARIE KAGRELL

Abstract

On Consent – in Swedish Criminal Law

The theme of this doctoral thesis is consent as a ground for freedom from criminal responsibility in Swedish criminal law. Consent has long been considered to exclude responsibility for many of the offences against the person, but has gained little attention in contemporary legal research. The central aim of the thesis is to analyse under which circumstances and for which reasons consent leads to freedom from criminal responsibility. The thesis is written using a legal dogmatic method.

There are three prerequisites that need to be fulfilled in order for consent to lead to freedom from criminal responsibility. First, the type of offence must be motivated by an interest that the individual has command to dispose of. Second, the token consent in the individual case must be valid. Third, the deed performed with valid consent must (at least in relation to some offence types) be defensible. The thesis is structured accordingly and divided into three substantial parts: command; validity; defensibility.

The part command contains an introduction to the concept of a legally protected interest as well as an account of the interests that the individual has command to dispose of. These interests motivate the offence types that together make up the area of relevance for consent. It is argued that almost all offences against the person are such that the individual may dispose of it by consenting to a deed that would otherwise harm the interest. One clear exception is offences that are motivated by freedom from oppression, to which consent from an individual is always irrelevant. The part validity contains an introduction to the ends of stipulating demands of validity, an analysis of the legal concept of consent and the scope of consent as well as an account of the demands of validity, which are: the form and expression of consent, the temporal aspect of consent, the consenting actor and the situation in which consent is given. It is argued that the central tenet of the demands of validity is that the individual is freely waiving the interest in question. The part defensibility contains an introduction to when and why a demand of defensibility is set, an account of the components to be considered in the assessment of defensibility as well as of the concrete aspects of that assessment. It is argued that the demand of defensibility can be considered as the state's remaining claim of punishment, notwithstanding the valid consent.

Key words: consent, valid consent, legally protected interest, criminal law, criminal responsibility, justificatory ground, defensibility, legal rights, freedom, liberty.

© Författaren och Iustus Förlag AB, Uppsala 2026

Upplaga 1:1

ISBN 978-91-7737-445-9

Produktion: eddy.se ab, Visby 2026

Foto, omslag: Per Kagrell och TT

Omslag: John Persson

Förlagets adress: Box 1994, 751 49 Uppsala

Telefon: 018-65 03 30

Webbadress: www.iustus.se, e-post: kundtjanst@iustus.se

Printed by Eurographic Group, Poland 2026

Förord

En lång, vindlande och ganska underbar resa är nu vid sitt slut. Jag har haft glädjen (inte att förväxla med avsaknad av frustration, oro och tvivel) att doktorera i fem års tid. Det finns så många jag vill tacka för att de varit med mig på den här resan.

Att välja att skriva en avhandling var inte givet på förhand. Jag har flera personer att tacka för att de uppmuntrade mig att söka till forskarutbildningen, i synnerhet Harald Himmelmo och Claes Lernestedt. Att skriva avhandlingen, när jag väl var igång, var inte något som gick av sig självt. Under åren har jag haft ovärderligt stöd från mina handledare Erik Svensson och Åsa Burman. Jag vill rikta mina varmaste tack till dem. Min huvudhandledare Erik: tack för att du har hjälpt mig navigera både avhandlingsmanus och process, för att du läst och (inte sällan nitiskt, men med värme) kommenterat på utkast, bollat idéer och diskuterat. Tack för din noggrannhet och precision i kommentarer och feedback, tack för ditt sällskap som kollega och tack för att du inte ger dig. Vad glad jag är att det finns så mycket vi är oense om. Min handledare Åsa: tack för att du hjälpt mig att gå från det stora till det lilla, för att du hjälpt mig att se helheten, för att du lärt mig att prioritera och för att du har hjälpt mig till ett mer pragmatiskt och realistiskt synsätt. Tack för att du alltid sett potentialen i mina utkast och för att du bidragit med så mycket analytisk klarhet. Vad glad jag är att vi så ofta bara har kunnat skratta åt alltihop. Jag vill också tacka Claes Lernestedt som var huvudhandledare under en stor del av projektet. Utöver din varma och underbart ihärdiga uppmuntran har du varit en intellektuell sparringpartner av rang och du har inspirerat mig att tänka stort och noggrant. Tack för allt – jag hoppas att du förstår hur mycket det är.

Kollegorna i straffrätt på juridiska institutionen vill jag tacka å det varmaste – för allt ni har lärt mig, för allt ni har stöttat mig i och för allt ni har stått ut med. Tack Annika Suominen för att du varit en fantastisk förebild, för att du har sett till att jag håller mig på jorden och för att du aldrig låter mig komma undan med något. Tack till mina akademiska

storasyskon som var doktorander när jag började: Axel Holmgren, Maria Rasmussen och Ivar Lavett. Tack Axel, för din vänliga och bestämda uppmuntran. Tack Maria, för att du alltid erbjudit utrymme att fundera och ventilera. Tack Ivar, för att du så ingående har diskuterat och bollat och tack för viktigt stöd under en svår tid.

Som doktorand är en turligt nog omgiven av ett kollektiv själar som befinner sig på en liknande plats som en själv. Ert stöd, uppmuntran och gemenskap har gjort den här resan trygg och rolig. Tack först och främst till livets qvinnor Julia Dahlqvist och Amanda Lublin. Jag vet inte var eller vem jag varit utan partnerskapet med er och ert ovillkorliga stöd. Tack till Johanna Karlevik för din vänskap och tack till Andreas Knutsson, Evelina Lund, Elica Ghavidel Olofsson, Denniz Sabo, Samuel Carey, Caroline Åvall och Rebecca Thurffjell för gemenskap och stöd. Jag vill tacka också andra, både nuvarande och tidigare, kollegor på juridiska institutionen. Tack till Dennis Martinsson för ditt stöd och guidning i lärarrollen när jag började undervisa. Särskilt tack till Emelie Kankaanpää Thell för din positiva energi och tillförlit, till Niousha Nademi för delat lidande och träningsnörderi, till Marie Jarnesand för din skärpa och för roliga diskussioner och tack till Hevi Dawody, Tim Holappa, Anna Horn, Amanda Johansson Köves och Maria Refors Legge. Tack till Love Rönnelid, Agnes Hellner, Anna Kaldal, Pernilla Leviner, Hedwig Westerberg, Frida Velander och Olle Högman. Ett viktigt och stort tack till lärare och tidigare kollegor på filosofiska institutionen, i synnerhet Mikael Janvid, Sama Agahi och Sebastian Östlund. Jag vill också rikta ett varmt tack till alla studenter som under åren fått mig att tänka längre och bättre.

I ett så litet land som Sverige finns kollegorna inte bara på ens heminstitution, utan också på andra håll i landet och i resten av Norden. Jag känner stor tacksamhet till er. Ni har bjudit in mig att presentera mitt projekt, stöttat, gett feedback och välkomnat mig in i er gemenskap. Särskilt tack till Erik Berglund för att jag har fått dela den här märkliga resan det är att doktorera med dig, till Anna Sonnsjö Andersson för din klokhets och reflektioner, till Sigrid Nikka för din inspirerande energi och driv och till Ludvig Konnebeck för att du bjuder in till att tänka ihop. Stort tack till Esko Yli-Hemminki för ditt sällskap och våra diskussioner. Tack till Gustaf Almqvist för att du alltid är så välkomnande, skarp och finurlig. Tack Dan Frände för ditt lugn, din kunskap och din vänliga uppmuntran. Tack också till Minna Koskela, Malou Andersson, Magnus Ulväng,

Bruno Debanest, Minna Gräns, Linnea Wegerstad, Ulrika Andersson, Tova Bennet, Andreas Almgren, Bigit Feldtmann, Søren Verdoner, Katrin Holter, Jørn Jacobsen, Kimmo Nuotio, Heli Korkka-Knuts och Dan Helenius för uppmuntran, inspiration och gemenskap.

Jag har tillbringat två kortare forskningsvistelser vid Max Planck Institut zur Erforschung von Kriminalität, Sicherheit und Recht i Freiburg. Stort tack till institutet und Herlichen Dank an Professor Tatjana Hörnle für den Gelgenheit zu in der Bibliothek forschung. Under mina år som doktorand har jag haft förmånen att resa och presentera min forskning vid seminarier, workshops och konferenser. Tack för inbjudan till Göteborgs universitet i november 2022, Politihøgskolen i Oslo i mars 2024, nordiska gruppen i straffrättsfilosofi i september 2024, Örebro universitet i april 2025 och Max Planck Institut zur Erforschung von Kriminalität, Sicherheit und Recht i januari 2026. Tack till deltagarna vid den årliga nordiska workshopen i straffrätt (under mina år som doktorand: i Aalborg, Bergen, Göteborg och Helsinki) för all värdefull feedback jag fått på mitt arbete. Och vad kul vi har haft!

En avhandling skrivs inte (enbart) på kontoret framför en dator – tvärtom följer den med en hela tiden, likt Peter Pans skugga, fastsydd i fötterna. Funderingar, tankar och ifrågasättanden är med vid middagsbordet, söndagspromenaden och på sommarsemestern. Mitt allra innerligaste tack vill jag därför rikta till min man Freddie. Tack för att du har lärt dig så mycket straffrätt att du har kunnat agera bollplank i våra rättsdogmatiska frågor. Tack för att du stöttar när jag är peppad och tack för att du stöttar när jag är deppig. Tack till mina föräldrar: till min mamma för att du ingöt ett självförtroende som möjliggjorde att jag med glädje har kunnat ta mig an det här projektet och till pappa för din bottenlösa uppmuntran i allt jag har tagit mig för. Tack till min syster Anna för att du har trott på mig och för att du sett till att jag tänkt på och pratat om annat än avhandlingen. Tack till Linus, svärmor och svärfar, Thomas, Shahrzad, Yohanna, Isabel, Jagge, Sarah, Angela, Kajsa, Johanna och Sara för att ni på olika sätt funnits där under den här tiden.

Deltagande i workshops, konferenser och utlandsvistelser har varit möjligt tack vare finansiering från Kock Lindbergs stiftelse och Juridiska fakultetsnämnden. Tack till Stiftelsen av den 28 oktober 1982 för bidrag till litteraturinköp. Stort tack till Emil Heijnes stiftelse för generöst tryckbidrag. Tack också till Juridiska fakultetsnämnden för tryckbidrag.

Att doktorera är en underbar sysselsättning, men inte en särskilt lukrativ sådan. Jag vill rikta ett tack till Cecilia för att du ordnade ett extrajobb åt mig, så jag hade råd att skriva den här avhandlingen. Mina varmaste tack till kollegorna på Cadierbaren för all kaotisk och slitig service, alltför sen aw och ert varma stöd. Tack till Maria för att jag har fått sova på din axel på väg hem från jobbet, till Peter för din humor, till Gry för dina upptåg, till Saskia för inspiration, till Natalie för ventilerings, till Cathrine för kärlek till vin, till Björn för din värme och till Annika för ditt skratt. Tack till Carolina, Julija, Alexander, Knut, Robin, Berk, Sara, Tilia, Anton, Joacim, Rikard, Tell, Zelda, Myles, Frida, Alvar, Gustaf, Eldri och Eddie. Ni gjorde så att jag behöll förståndet (någorlunda).

Många är ni som har läst, kommenterat och diskuterat tidigare versioner av den här avhandlingen. Jag kan inte nog understryka vilken stor hjälp jag fått av detta och hur otroligt privilegierad jag känner mig över att ni ägnat tid och kraft åt att göra manuset till dess bästa jag. I det avseendet vill jag särskilt tacka Johan Boucht som var granskare vid mitt halvtidsseminarium och Lena Wahlberg som var opponent vid slutseminariet. Stort tack till er båda för detta. Ett varmt tack också till deltagarna på uppläggnings-, halvtids- och mittseminarierna för ert engagemang, läsning och feedback. Jag vill också tacka Annika, Axel, Anna och Ivar för noggrann läsning slutskedet av arbetet, liksom Julia, mamma, pappa och syrran för korrekturläsning. All denna hjälp till trots finns det brister i avhandlingen. Dessa är helt och hållet hänförliga till mig. Igen, till alla ni som har varit med och stöttat mig på den här resan: mina varmaste tack.

På väg hem från Freiburg den 14 januari 2026

Marie Kagrell

Spela Shoreline!

Innehållsöversikt

Förord 7

Vissa förkortningar 20

DEL I UTGÅNGSPUNKTER

1. Avstamp 23

2. Metod 35

3. Tre kartor 55

DEL II RÅDIGHET

4. Rådighet: en första tillnärmning 105

5. Kroppslig integritet 135

6. Rörelse- och handlingsfrihet 155

7. Fysisk personlig integritet 173

8. Frihet från förtryck 191

9. Icke-fysisk personlig integritet 223

10. Sexuell integritet 247

**DEL III
GILTIGHET**

- 11. Giltighet: en första tillnärmning 295
- 12. Samtycket och dess omfattning 311
- 13. Form och uttryck 341
- 14. Utsträckning i tiden 361
- 15. Den samtyckande aktören 375
- 16. Situation och andras agerande 397
- 17. Giltighetsvillkoren differentierade – eller? 417

**DEL IV
FÖRSVARLIGHET**

- 18. Försvarlighet: en första tillnärmning 467
- 19. Försvarlighetsbedömningens komponenter 481
- 20. Försvarlighetsbedömningen konkretiserad 515

**DEL V
IMPLIKATIONER**

- 21. Samtycke och straffrättens allmänna del 549
- 22. Sammanfattande slutsatser 565

English Summary 577

Referenser 589

Sakregister 615

Innehåll

Förord 7

Vissa förkortningar 20

DEL I

UTGÅNGSPUNKTER

1. Avstamp 23

- 1.1 Introduktion till ämnet 23
- 1.2 Syftet med undersökningen 26
- 1.3 Preciseringar och avgränsningar 27
- 1.4 Tidigare straffrättslig forskning 29

2. Metod 35

- 2.1 Omfattning och material 35
- 2.2 Metodsyn 37
 - 2.2.1 Rättsdogmatik, rättskällor och källor 37
 - 2.2.2 Rättsvetarens uppgifter 43
 - 2.2.3 Rättskällevärdet och argumentation 46
- 2.3 Den konkreta metod- och materialanvändningen 49

3. Tre kartor 55

- 3.1 Den juridiska kartan 55
 - 3.1.1 Viktiga distinktioner 55
 - 3.1.2 Samtyckets rättsdogmatiska funktioner 58
 - 3.1.3 Särskilt om samtyckesbestämmelsen i 24 kap. 7 § 62
 - 3.1.4 Brottstyper där samtycke kan bli relevant 67
- 3.2 Den begreppsliga kartan 72
 - 3.2.1 Teoretiskt och begreppsligt ramverk 72
 - 3.2.2 Frihet och samtycke 75
 - 3.2.3 Tre frihetsbegrepp 80
 - 3.2.3.1 Negativ frihet: frånvaro av hinder 80
 - 3.2.3.2 Positiv frihet: autonomi 85

- 3.2.3.3 Frihet som icke-dominans: frånvaro av godtycklig maktutövning 89
- 3.3 Karta över den fortsatta framställningen 94
 - 3.3.1 Frågorna skurna genom brottsbegreppet 94
 - 3.3.2 Disposition 99

DEL II

RÅDIGHET

- 4. Rådighet: en första tillnärmning 105**
 - 4.1 Inledning: skyddsintressen och samtycke 105
 - 4.2 Skyddsintressen vid brotten mot person 110
 - 4.2.1 Framväxten av enskilda skyddsintressen 110
 - 4.2.2 Framväxten av relationen skyddsintresse – samtycke 116
 - 4.2.3 Ökat intresse för skyddsintressen 124
 - 4.3 Så: vad är ett skyddsintresse? 128
 - 4.4 Den fortsatta framställningen i denna del 131
- 5. Kroppslig integritet 135**
 - 5.1 Inledning: det fysiska och kroppsliga 135
 - 5.2 Smärta och skada 137
 - 5.2.1 Framväxten av ”det kroppsliga intresset” 137
 - 5.2.2 Misshandel och vållande till kroppsskada 139
 - 5.2.3 Framkallande av fara för annan 142
 - 5.2.4 Arbetsmiljöbrott med mera 143
 - 5.3 Död 145
 - 5.3.1 Mord, dråp och vållande till annans död 145
 - 5.3.2 Gränsdragningen mot medhjälp till självmord 148
 - 5.3.3 Från fosterfördrivning till laglig abort 149
 - 5.4 Exkurs: rådighet eller försvarlighet? 151
- 6. Rörelse- och handlingsfrihet 155**
 - 6.1 Inledning: negativ frihet 155
 - 6.2 Bemäktigande, bortförande och frihetsberövande 156
 - 6.2.1 Rörelsefrihet som individuellt intresse 156
 - 6.2.2 Människorov 159
 - 6.2.3 Olaga frihetsberövande 161
 - 6.2.4 Egenmäktighet med barn 164

6.3	Tvång i omedelbar betydelse	167
6.3.1	Medel eller resultat?	167
6.3.2	Olaga tvång	169
7.	Fysisk personlig integritet	173
7.1	Inledning: den fredade zonen	173
7.2	Rubbande av hemfrid	174
7.2.1	Framväxten av hemfrid som ett eget intresse	174
7.2.2	Hemfridsbrott och olaga intrång	176
7.3	Påtränganden	179
7.3.1	Ofredande	179
7.3.2	Uppmaning till självmord	183
7.3.3	Förolämpning	184
8.	Frihet från förtryck	191
8.1	Inledning: frihet som icke-dominans	191
8.2	Exploatering	192
8.2.1	Verklighetsbeskrivning och regleringsmodeller	192
8.2.2	Människohandel och människoexploatering	195
8.2.3	Köp av sexuell handling	202
8.3	Strukturellt betingad utsatthet	205
8.3.1	Äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott	205
8.3.2	Grov fridskränkning, hedersförtryck med mera	210
8.4	Otillbörlig familjebildning	216
8.4.1	Brott mot familj – brott mot person?	216
8.4.2	Tvegitte och förvanskande av familjeställning	217
8.4.3	Otillbörligt utverkande av samtycke till adoption	219
9.	Icke-fysisk personlig integritet	223
9.1	Inledning: fredad information	223
9.2	Hot och otrygghet	224
9.2.1	Olaga hot	224
9.2.2	Olaga förföljelse och barnfridsbrott	227
9.3	Informationsintrång	230
9.3.1	Från allmänt till individuellt skyddsintresse	230
9.3.2	Intrång i förvar, olovlig avlyssning med mera	231
9.3.3	Dataintrång och olovlig identitetsanvändning	234
9.4	Förlust av det privata	237
9.4.1	Det privata som finalt, inte instrumentellt, värde	237
9.4.2	Förtal	238

9.4.3 Kränkande fotografering 242

9.4.4 Olaga integritetsintrång 244

10. Sexuell integritet 247

10.1 Inledning: två sorters sexuell integritet 247

10.2 Sårande av sedlighet 249

10.3 Kränkning av det sexuella självbestämmandet 255

10.3.1 Skyddsintresset relativt stabilt över tid 255

10.3.2 Utvecklingen av angreppsobjektet 259

10.3.3 Våldtäkt och sexuellt övergrepp 268

10.3.4 Sexuellt ofredande 272

10.4 Utnyttjande av sårbarhet och utsatthet 277

10.4.1 Den mindre autonoma aktören 277

10.4.2 Sexualbrott mot barn 279

10.4.3 (Sär)behandling av psykisk störning med mera 283

10.4.4 (Sär)behandling av beroendeställning 285

10.5 Delavslutning 290

DEL III

GILTIGHET

11. Giltighet: en första tillnärmning 295

11.1 Inledning: det samtycke som räknas 295

11.2 Före det giltiga samtycket: samtyckesbegreppet 297

11.3 Att uppställa och kategorisera giltighetsvillkor 301

11.4 Den fortsatta framställningen i denna del 307

12. Samtycket och dess omfattning 311

12.1 Inledning: att samtycka till något 311

12.2 Faktiskt accepterande inställning 312

12.3 Hypotetiskt samtycke 316

12.4 Hur *bestämt* behöver samtycket vara? 321

12.5 Vad *omfattas* av samtycket? 328

12.6 Vilken är den samtyckesenliga gärningen? 335

13. Form och uttryck 341

13.1 Inledning: det inre eller yttre? 341

13.2 Den etablerade positionen: tyst, inre samtycke 343

13.3 Fördjupning: det inre och det yttre 347

- 13.4 Fördjupning: gärningspersonens insikt 353
- 13.5 Problem: särskilda bevisvärigheter 356
- 14. Utsträckning i tiden 361**
 - 14.1 Inledning: temporal giltighet 361
 - 14.2 Den etablerade positionen: vid tidpunkten för gärningen 363
 - 14.3 Fördjupning: utdragna händelseförlopp 365
 - 14.4 Problem: medicinska ingrepp 368
 - 14.5 Problem: godkännanden i efterhand 371
- 15. Den samtyckande aktören 375**
 - 15.1 Inledning: positiv frihet 375
 - 15.2 Den etablerade positionen: identitet och habilitet 377
 - 15.3 Fördjupning: partiellt uteslutna aktörer 386
 - 15.4 Problem: vuxnas bestämmanderätt 390
- 16. Situationen och andras agerande 397**
 - 16.1 Inledning: tillfälligheter och relationer 397
 - 16.2 Den etablerade positionen: frivillighet och insikt 399
 - 16.3 Fördjupning: frivillighet och tvång 404
 - 16.4 Problem: relevanta villfarelser 410
- 17. Giltighetsvillkoren differentierade – eller? 417**
 - 17.1 Inledning: allmänt som specifikt – och tvärtom 417
 - 17.2 Kroppslig integritet 420
 - 17.3 Rörelse- och handlingsfrihet 426
 - 17.4 Fysisk personlig integritet 428
 - 17.5 Frihet från förtryck 434
 - 17.6 Icke-fysisk personlig integritet 441
 - 17.7 Sexuell integritet 445
 - 17.7.1 Fördjupning: frivillighet och samtycke 445
 - 17.7.2 Giltighetsvillkoren och sexualbrotten 451
 - 17.8 Delavslutning 462

DEL IV

FÖRSVARLIGHET

- 18. Försvarlighet: en första tillnärmning 467**
 - 18.1 Inledning: försvarlighet som begränsning 467
 - 18.2 Skäl för att uppställa krav på försvarlighet 470

18.3	Exkurs: rådighet eller försvarlighet? (igen)	473
18.4	Den fortsatta framställningen i denna del	479
19.	Försvarlighetsbedömningens komponenter	481
19.1	Inledning: den abstrakta nivån	481
19.2	Skada	483
19.3	Kränkning	487
19.4	Fara	491
19.5	Gärningens syfte	497
19.6	Övriga omständigheter	504
19.7	Bortom brottsbegreppet: straffvärde	508
20.	Försvarlighetsbedömningen konkretiserad	515
20.1	Inledning: den konkreta nivån	515
20.2	Kroppslig integritet	516
20.2.1	Gradindelningens betydelse	516
20.2.2	Fördjupning i några typfall	522
20.2.2.1	Envig och duell	522
20.2.2.2	Medicinska ingrepp	523
20.2.2.3	Sport och idrott	526
20.2.2.4	Dödande med samtycke	531
20.3	24 kap. 7 § bortom misshandelsbrotten	536
20.4	Bortom 24 kap. 7 §	540
20.5	Delavslutning	543
 DEL V		
IMPLIKATIONER		
21.	Samtycke och straffrättens allmänna del	549
21.1	Inledning: utblick mot andra regler	549
21.2	Bristande uppsåt och putativsituationer	550
21.3	Andra ansvarsfrihetsgrunder och samtycke	555
21.4	Medverkan och samtycke	558
21.5	Förstadier och samtycke	562
22.	Sammanfattande slutsatser	565
22.1	Arbetets huvudsakliga teman	565
22.2	Rådighet: relevansområdet för samtycke	566

22.3 Giltighet: villkor för rättsligt relevant samtycke	568
22.4 Försvarlighet: begränsningar av samtyckets ansvarsbefriande verkan	573

English Summary	577
-----------------	-----

Referenser	589
------------	-----

Sakregister	615
-------------	-----